

Л.В. Ломакіна

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ

В європейських країнах, проходять інтенсивні процеси інформатизації освіти, пошуки шляхів підвищення результативності загальної освіти, вкладаються великі кошти у розробку та впровадження нових інформаційних технологій. Україна задекларувала свій європейський вибір і має на меті увійти до єдиного європейського простору вищої освіти. Це передбачає виконання державою певних зобов'язань щодо узгодження національних стандартів вищої освіти з міжнародними, а також завдань Болонського процесу стосовно високої якості підготовки; зміцнення довіри між суб'єктами освіти; відповідності європейському ринку праці; мобільності; сумісності кваліфікації на вузівському та після вузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Сучасна система освіти України вступила у нову фазу свого розвитку завдяки інтенсивному освоєнню можливостей нових інформаційних технологій. Більш повною мірою проявляються тенденції широкого використання в системі освіти дистанційного навчання, як найважливішого компонента. В цьому контексті актуальною задачею стає удосконалення дидактичної теорії навчання у нових освітніх умовах. Зусилля багатьох теоретиків і практиків освіти сьогодні зосереджені в області комп'ютерних технологій навчання і пов'язаних із цим різних видах організації дистанційної діяльності. Розвиток дистанційного навчання (ДН), зокрема, здатний послужити рушійною силою прогресивної реформи професійної освіти в цілому, переходу від репродуктивної до активної парадигми освоєння знань, до освіти, що заснована на активній і конструктивній спільній діяльності.

Виходячи з концепції створення і розвитку єдиної системи дистанційної освіти в Україні і методологічних передумов вивчення іноземної мови, як засобу іншомовного спілкування, можна зробити висновок, що поліпшення викладання іноземних мов у вузі залежить від реалізації таких принципових питань організації навчального процесу, як: відмова від авторитарного стилю викладання; орієнтація на особистісні якості суб'єкта навчання; удосконалення технологій навчання навчальним дисциплінам, а саме: відхід від монологу, як традиційно переважаючої форми навчальної діяльності, і розвиток такої форми навчання, як полілог (спілкування, бесіда, обговорення); розуміння іншомовної комунікації не тільки, як уміння перетворювати інформацію в структуру і форми іноземної мови, але і, як спонукання партнера до якоїсь дії мовного і немовного порядку, а також, як реалізації самовираження співрозмовника; розуміння знання не, як

безособистісної інформації, а сукупності навичок, що актуалізуються у системі діяльності суб'єкта.

В сучасних умовах активізується дистанційна педагогічна діяльність (організація дистанційних семінарів, конференцій, робота з аспірантами, олімпіади, вікторини й ін.). Говорячи про дистанційну форму навчання, варто згадати про створення єдиного інформаційно-освітнього простору, куди слід включати всілякі електронні джерела інформації: віртуальні бібліотеки, бази даних, консультаційні служби, електронні навчальні посібники, спеціально обладнані класи.

Як показує українська практика, використання інформаційних технологій і мережі Інтернет у загальноосвітніх школах і педвузах поки ще обмежене і слабо пов'язане з навчальним процесом. На даний час це, як правило, заняття з інформатики. Дистанційне навчання школярів знаходиться у початковому стані. Україй повільно йде розробка україномовних мультимедійних освітніх ресурсів.

Аналіз наукових досліджень показує, що незважаючи на значне просування, яке намітилося останнім часом у реалізації різних комп'ютерних технологій навчання, у тому числі і дистанційному навчанні іноземним мовам, потенціал інформаційних технологій реалізується в навчально-виховному процесі ще недостатньо через відсутність мультимедійних навчальних комплексів, алгоритмів їхньої розробки і застосування, методичних рекомендацій з їхнього ефективного застосування.

Підвищення ефективності навчання іноземним мовам за допомогою використання інформаційних технологій буде успішним, якщо будуть конкретно визначені їх відповідні роль і місце в навчально-виховному процесі, уточнені і детерміновані основні поняття дистанційного навчання; розроблені і впроваджені методичні і технічні аспекти навчальних програм іноземних мов через певні моделі й учбово-методичні комплекси з дистанційного навчання, що сприяють підвищенню якості освітнього процесу.

Характерні риси сучасних комп'ютерних технологій навчання

Сучасні комп'ютерні технології - це інформаційні технології навчання, що інтегрують аудіовізуальну інформацію будь-яких форм (текст, графіка, анімація й ін.) і різноманітні форми самостійної діяльності з обробки інформації та реалізують інтерактивний діалог користувача із системою. Вони представляють величезний діапазон можливостей для удосконалювання навчального процесу і системи освіти в цілому.

На підставі аналізу педагогічної і психологічної літератури можна охарактеризувати сучасні мультимедійні технології навчання зокрема, дистанційну освіту, як педагогічний феномен, його змістовні основи і структури.

Аналіз базується на психолого-педагогічному досвіді, характерних рисах і новій ролі викладача в процесі дистанційного

навчання на основі робіт відомих авторів (Андрєєв А.А., Бухаркіна М.Ю., Виготський Л.С., Ваграменко Я.А., Вербицкий А.А., Дмитрієва Е.И., Єршов А.П., Колин К.К., Круглов Ю.Г., Лазарєв В.Н., Леонтєв А.А., Мерфи П., Никсон М., Моїсеєва М.В., Овсянников В.И., Погосян В.А., Рахманов И.В., Томпсон М., Хутірський А.В.).

На основі праць вищевказаних авторів найбільш універсальним визначенням дистанційного навчання, що характеризує його як процес, є наступне: дистанційне навчання - це навчання, що протікає в ситуації, коли викладач і суб'єкт навчання розділені просторово, і так само можуть бути розділені один з одним інші суб'єкти навчання [3, с.6].

Невизначеність самого поняття дистанційної освіти і дискусії у науково-педагогічному співтоваристві з приводу того, що це таке - нова форма освіти, технологія, різновид або синонім заочної освіти, - неясне розуміння того, як, на основі якої дидактичної моделі може і повинен бути організований навчальний процес ДН визначають можливість і необхідність подальших психолого-педагогічних досліджень у цій області.

Дистанційне навчання можна розглядати як кардинальну зміну усієї вищої освіти. Глибина цієї зміни визначається тенденціями у використанні технологій, у перегляді відносин між навчальними закладами, між навчальними закладами і суб'єктами навчання, у появі нових видів діяльності в межах навчального закладу. Нинішня обстановка у системі освіти пропонує навчальним закладам небувалу можливість для створення такого освітнього середовища, де технології будуть насамперед зорієнтовані на потребі суб'єктів навчання.

Раціональність використання новітніх технологій у навчанні іноземним мовам у вищому навчальному закладі полягає в тому, що навчання за допомогою комп'ютерів дає найбільший ефект, коли суб'єкти навчання, залучаються до активної когнітивної діяльності з осмислення і закріплення навчального матеріалу, застосування знань у ході рішення задач. Комп'ютерні навчальні програми такого типу пред'являють студентів, що дистанційно навчається, завдання вправ, що його тренують, оцінюють їхнє виконання, надають оперативну допомогу у вигляді підказок, роз'яснення типових помилок, надають відповідний теоретичний матеріал.

У контексті сучасної освіти багато вузів України вже побудували корпоративні комп'ютерні мережі на основі технологій Інтернет. Ці мережі розглядаються і використовуються як засіб виходу у зовнішній світ.

Світовий досвід переконливо засвідчує, що віртуальні університети потрібні, вони справді затребувані. Скажімо, у Західній Європі успішно працюють навчальні заклади й асоціації такі, як: е-університет NETTUNO, який об'єднує 38 ВНЗ із п'яти країн, Британський Відкритий університет (Open University), Міжнародна рада по дистанційній освіті (ICDE), Європейська мережа дистанційного

навчання (EDEN), Європейська асоціація університетів дистанційного навчання (EADTU).

Формування національної системи дистанційної освіти сприяє її інтеграції у світову освітню систему. Зокрема, інтенсифікується взаємодія вищої школи України із закордонними навчальними закладами. Прикладом цього є створення Українського центру інформаційних технологій в освіті та відкриття Центрально-східноєвропейського віртуального університету (CEEVU) [1, с.68]. Слід зазначити, що з ідеєю створення CEEVU виступило керівництво НТУУ «Київський політехнічний інститут». Почин київських політехніків підтримали ЮНЕСКО та 15 університетів із дев'яти країн Центральної і Східної Європи. Створений е-університет допомагає об'єднати зусилля найпотужніших науково-технологічних та інженерних університетів дев'яти держав, з одного боку, для впровадження новітніх технологій навчання, а з іншого - для інтеграції їхнього досвіду, досягнень, навчальних програм, кращих напрацювань.

Участь у проекті для будь-якого вищого навчального закладу (ВНЗ) - це визнання високого рівня освіти, яку він надає своїм студентам. Вони навчатимуться тільки за найкращими курсами і тільки у найкращих викладачів, обиратимуть, яку дисципліну вивчати в якому ВНЗ. Отже, неминуче підвищення наукового та методичного рівня навчального процесу. Навчання у е-університеті потребує створення електронної версії курсу, проведення лекцій і консультації в режимі on-line, а отже, і професійного росту та удосконалювання.

Болонський процес передбачає кредитно-модульну систему організації навчання і схвалює студентську мобільність у межах загальноєвропейського університетського простору. Більшості студентів із пострадянських країн таку свободу пересування освітньою траєкторією може надати саме е-ВНЗ. Е-ВНЗ не протиставляє дистанційну освіту традиційній університетській, а просто має величезну перевагу - можливість ігнорувати таке поняття, як відстань.

Відкритий віртуальний університет надає можливість навчання студентів із різних країн, при цьому вони можуть одержати знання лише з одного курсу або прослухати кілька лекцій певного професора. Саме в цьому і полягає принцип відкритості - щонайширша аудиторія плюс безмежна варіативність надаваних освітніх послуг. Е-ВНЗ є конкретним кроком на шляху реалізації одного з головних принципів Болонського процесу - освіта протягом усього життя.

Проблема лише в одному: на сьогодні саме е-навчання в Україні є абсолютно законним, але процедуру складання заліків, іспитів тощо в режимі on-line до кінця не відпрацьовано і не легітимізовано [2].

Включення сучасних інформаційних технологій в освітній процес створює реальні можливості підвищення якості освіти. Однак, варто визнати, що рівень інформатизації навчальної і наукової діяльності залишається ще досить низьким. Представляється, що в частині розвитку

інформаційних освітніх технологій головну роль повинна відігравати вища школа, серед першочергових задач якої: розвиток дистанційного навчання і створення електронних бібліотек, модернізація і розвиток існуючої мережної інфраструктури, збільшення пропускної здатності каналів, що використовуються. У цьому випадку вузи можуть стати важливими джерелами інформаційних і телекомунікаційних послуг для установ середньої загальної і професійної освіти. Найбільш складною і важливою ланкою тут є загальноосвітня школа, що, незважаючи на досить тривалий період освоєння інформаційних технологій, залишається вкрай слабо оснащеною з технічної точки зору. Ця проблема повинна бути вирішена в найближчі роки.

Таким чином, розробляючи концепцію дистанційного навчання іноземним мовам необхідно брати до уваги, з одного боку, дидактичні властивості і функції телекомунікацій, мультимедійних засобів у якості технологічної основи навчання, а з іншого боку - концептуальні напрямки дидактичної організації такого навчання, як елемента загальної системи освіти на сучасному рівні. Усеосяжна модель дистанційного навчання містить у собі інтегроване навчальне середовище з варіантним визначенням ролі різних компонентів - технологічних, педагогічних, організаційно-методичних.

Педагогічні перспективи впровадження інформаційних технологій у процес викладання іноземних мов у вузі

У ході розгляду і аналізу системи дистанційної освіти в процесі розвитку вищих навчальних закладів встановлено, що арсенал інформаційно-технологічних засобів ДН, що використовуються вузами, досить різноманітний, і до того ж він швидко розширюється. Аналіз можливостей доступу в Інтернет на території України показує, що практично в усіх регіонах можна одержати доступ в Інтернет і через нього - до постачальників послуг ДН.

Основні характеристики системи ДН, що декларуються (відкритість, можливість поєднання роботи з навчанням, гнучкість) реалізовані поки далеко не повною мірою через не розробленість високоякісного інформаційно-освітнього середовища. Опитування студентів НТУУ "КПІ", у якому тією чи іншою мірою в навчальному процесі вже використовуються технології ДН, показало, що в усіх випадках вимоги студентів до можливостей поєднання занять з роботою, гнучкості навчального графіка, можливості формування індивідуального навчального плану значно перевищують рівень їх задоволення. Це підтверджується й іншими даними опитування, які показують, що технологічна основа ДН ще багато в чому залишається традиційною. Так, майже всі студенти-заочники технічних спеціальностей ніколи не використовують у навчальних цілях відеокасети і засоби ІКТ. Зі студентів, що використовують технології теле-ДН, половина дуже рідко займається прослуховуванням навчальних аудіокасет і не хотіли б цього

робити. Комп'ютерні навчальні програми регулярно використовують тільки 2-4% опитаних.

Тому, одним з найважливіших напрямків дистанційного навчання на факультеті лінгвістики НТУУ "КПІ" є створення єдиного навчального середовища і власної ліцензованої навчальної програми. При цьому, програма повинна містити в собі як базовий рівень граматики, фонетики, лексики, аудіювання для тих, хто починає вивчати іноземну мову поза вузом, так і вищий рівень для студентів старших курсів, що включає в себе публіцистичні статті, неадаптовані тексти, аудіозаписи носіїв мови і функції синхронного перекладу.

Розгляд і аналіз організації навчання іноземній мові дистанційно на базі комп'ютерних телекомунікацій показав, що дистанційне навчання іноземним мовам має свою специфіку, обумовлену тим, що припускає навчання різним видам мовленнєвої діяльності. Природно, що для навчання таким видам мовленнєвої діяльності, як читання і написання, можна в значній мірі обмежитися мережним курсом, оскільки особливості цих видів мовленнєвої діяльності не вимагають самі по собі об'ємної графіки і навіть значного за обсягом звукового супроводу. Проте, при навчанні говорінню, вимові й аудіюванню обмежитися тільки текстовими файлами не вдається, необхідна опора на звуковий супровід, а також створення різних ситуацій, що стимулюють усні висловлювання суб'єктів навчання, тобто виникає потреба опори на ілюстративний матеріал. Використовувати такий матеріал у мережних курсах, як ми вже знаємо, технічно цілком можливо, але практично, з огляду на реальну ситуацію, поки досить проблематично через великий обсяг пам'яті, що вимагають такі файли.

Провідною метою навчання іноземній мові у вузі є формування комунікативної компетенції, тобто уміння отримувати досить повну інформацію при читанні іншомовних текстів, уміння зрозуміти співрозмовника, а також виразити свою думку, точку зору усно і письмово.

Таким чином, особливість предмета "іноземна мова" полягає в тому, що метою навчання є не стільки знання про самий предмет, тобто про мову (мовна компетенція), скільки вироблення певних навичок і умінь різних видів мовленнєвої діяльності на основі знань про спосіб діяльності (комунікативна компетенція). Відповідно до теорії діяльності навчати будь-якому виду діяльності можна лише в ході виконання цієї діяльності. Звідси випливає, що при навчанні іноземній мові необхідно організувати самостійні дії суб'єктів навчання (причому кожного) у тому виді мовленнєвої діяльності, якому їх навчають. Якщо навчають читанню, то суб'єкту навчання, необхідно надати можливість читати, вправлятися у читанні. При навчанні говорінню - кожному варто надати можливість говорити, виражати свої думки іноземною мовою. При навчанні аудіюванню кожен слухач повинен отримати можливість слухати іншомовну мову. Важливо мати на увазі й існуючу

закономірність, сформульовану у свій час відомим методистом Рахмановим І.В.: в основі навчання будь-якому видіві мовленнєвої діяльності лежать слухо-моторні навички, отже, усна практика необхідна при формуванні умінь будь-якого виду мовленнєвої діяльності.

У значної частини населення України на цей час існує достатній рівень технічної оснащеності для споживання освітніх послуг високотехнологічного дистанційного навчання, у тому числі, заснованого на Інтернет-технологіях, що може забезпечити максимальну інтерактивність, і тому, ці послуги є найбільш переважними для споживчого ринку. Неодмінною умовою ефективного використання цих технологічних можливостей є високоякісне інформаційне наповнення, що забезпечує підтримку процесу дистанційного навчання і керування освітнім процесом.

Проведений аналіз дозволив сформулювати для системи освіти найважливіші характеристики розвинутого інформаційно-освітнього середовища масового високотехнологічного ДН:

1. Системність – середовище повинне являти собою завершений, системно погоджений комплекс програмно-методичних засобів для всього циклу дисциплін, необхідних для побудови затребуваних споживачем освітніх програм;
2. Принципово нова дидактична якість програмно-методичного забезпечення, що виникає при максимальному використанні візуалізації навчального матеріалу засобами мультимедія, організації інтерактивної взаємодії з суб'єктом навчання за рахунок логічних засобів комп'ютерних програм і можливостей телекомунікації;
3. Широка багатофункціональність, що дозволяє використовувати розроблені дидактичні засоби в різних формах одержання освіти (денній, вечірній, заочній, екстернаті) і при різних конфігураціях технічних засобів, як розвинених, так і самих мінімальних;
4. Висока адаптивність суб'єктів навчання, до розмаїття вимог і викладачів до змісту навчання – опора на масив уже виданих і доступних для суб'єктів навчання різноманітних підручників і навчальних посібників, створених у різних вузах, забезпечення можливостей для викладачів і суб'єктів навчання активно змінювати елементи середовища з обліком своїх специфічних вимог;
5. Технологічна мобільність - можливість використання елементів середовища в різних технологіях дистанційного навчання, що використовуються у вузах, у тому числі в системах "кейс-ДН" (курс навчання на друкованих носіях, що може містити в собі аудіокасети), "теле-ДН" (відео-курс навчання з додатковими друкованими матеріалами) і "Інтернет-ДН" (комп'ютерні програми, електронна пошта, Інтернет).

Для впровадження комп'ютерних технологій у процес навчання іноземним мовам існує алгоритм, який включає: установлення вихідного рівня компетенції суб'єкта навчання, вибір навчальних елементів і

визначення вимог до якості засвоєння; добір змісту і засобів педагогічної комунікації (передача інформації); планування в часі і просторі ієрархії і послідовності операцій навчального процесу; реалізація програмного забезпечення; пізнавальна діяльність суб'єктів навчання; керування пізнавальною діяльністю через регульовані параметри і визначення якості по навчальних елементах підготовки; тестовий контроль результатів навчальної діяльності; відпрацьовування мовних навичок; тестовий контроль практичних умінь; перевірка мовної компетенції на певному етапі процесу навчання; виконання вправ і контрольних-залікових завдань; контроль результатів; оцінка досягнутих результатів.

Впровадження комп'ютерних технологій у процес навчання іноземним мовам

Вузи нагромадили величезний науково-методичний потенціал, але його використання в дистанційній освіті, як правило, вимагає корінної переробки традиційних навчальних матеріалів.

Моделі навчання, що найбільш успішно дозволили реалізувати процес навчання іноземній мові за допомогою комп'ютерних комунікацій і відео устаткування:

1. Модель розподіленого класу.
2. Модель самостійного навчання.
3. Модель "відкрите навчання плюс клас".

Досвід впровадження сучасних інформаційних технологій в освітній процес свідчить про можливість створення інфологічного середовища навчання, під яким розуміється середовище, де інформація логічно переробляється в інформаційному середовищі у форми, придатні для самостійного освоєння суб'єктами навчання з різними рівнями базової підготовки. Це в однаковій мірі відноситься до підготовки суб'єктів навчання у школі і у вузі.

Висновки

Огляд досвіду використання нових інформаційних технологій у викладанні іноземних мов показав, що закордонний досвід викладання набагато випереджає вітчизняний. Аналіз існуючого програмного забезпечення інформаційних технологій в області викладання англійської мови виявив, що обрані дидактичні комп'ютерні програми адекватні розробленим моделям навчання. Існуючі варіанти дидактичних моделей дистанційного навчання іноземним мовам при використанні інформаційних технологій істотно впливають на якість навчання іноземним мовам студентів вузів. Визначено, що дистанційне навчання іноземній мові здобуває все більшу популярність в освітньому просторі. Подальший розвиток інформаційних технологій, інтеграція української дистанційної освіти у світове освітнє співтовариство, неминуча віртуалізація університетів, що проводять свою діяльність у сфері дистанційної освіти, приведе дистанційне навчання іноземним мовам до обов'язкового вивчення не тільки в контексті самостійної дисципліни, але й у сукупності з різними курсами.

Доцільним представляється подальший пошук нових технологій, психолого-педагогічних умов, що сприяють розвитку комп'ютерних технологій навчання іноземним мовам у вузах України.

Література

1. Павлова Т. Прикладна лінгвістика та навчання іноземних мов в НТУУ «КПІ» / Т. Павлова Гуманітарні проблеми становлення сучасного фахівця: Матеріали VII Всеукраїнської наук. практ. конф. (м. Київ, 29-31 берез. 2006 р.) -К.:НАУ, 2006.- С.356. **2. Сніцарєва Д.** “П'ятнадцять поверхів із видом на ЮНЕСКО” // Дзеркало тижня. – 2004. - № 42 (517).- 16 - 22 жовт. 2004. **3. Угольков В.В.** Компьютерные технологии как средство обучения иностранным языкам в вузе: Автореф. дис. на соиск. уч. степ. ...к-та пед. наук: 22.12.2004 / Моск. гос. откр. пед. ун-т. им. М.А. Шолохова.- М., 2004. – 19 с.

Ломакіна Л.В. Дистанційне навчання іноземній мові

У статті схарактеризовано український і закордонний досвід використання нових інформаційних технологій у викладанні іноземних мов, проаналізовано методи дистанційної освіти, визначено педагогічну потребу в дистанційному навчанні іноземним мовам.

Ключові слова: інформаційні технології, дистанційне навчання, іншомовна комунікація.

Ломакина Л.В. Дистанционное обучение иностранному языку

В статье характеризованы украинский и зарубежный опыт применения новых информационных технологий в преподавании иностранных языков, проанализировано методы дистанционного образования, определено педагогическую потребность в дистанционном обучении иностранным языкам.

Ключевые слова: информационные технологии, дистанционное обучение, иноязычная коммуникация.

Lomakina L. Distance learning of foreign languages

This article describes Ukrainian and foreign experience with new informational technologies applying in the foreign languages teaching. Methods of remote education were analyzed and pedagogical demand for distance learning of foreign languages was defined.

Key words: informational technologies, distance learning (remote education), foreign language communications.